

դուն գործունէութիւն շինութեանց շատ մը հինաւուրց տաճարներ կը կանգնին դարձեալ իրենց աւերակներէն, և նորք կը շինուին, Բայց անխիստութիւնն և դաճակալութեան վէճք՝ վերստին նորոգեցին զյաւիճակութիւն նոր աշխարհագորութեան Հռովմայեցւոց, յորոց վերջապէս նուաճեցաւ Թագաւորութիւնն: Եգիպտոս գրեթէ չորս դար մնաց (30 տարի նախ քան զՔրիստոս և 362 յետոյ) իբր հռովմական գաւառ: Եգիպտոս՝ շնորհիւ բարեպաւտեհ հանգամանաց՝ որով Նեղոս և իւր հո-

վիտն՝ երկուստեք լերանց նեղ անցքերով բնական պատուարօք պաշտպանիւր են, շատ հազար տարիներ անկախ մնալով Վիքեացւոց, Սեմեանց և Եթովպացւոց յաջողութեամբ դէմ դրած էր, թէպէտ և երբեմն նուաճուած, սակայն վերջապէս միշտ ինքզինքը անոնց ձեռքէն ազատած էր: Բայց չէր կրնար նախկին մեծամեծ տէրութեանց ընդդիմանալ: Որով Հետոհետէ անկաւ նա Ասորեստանեայց, Պարսից, Մակեդոնացւոց և Յունաց իշխանութեան ներքև, և վերջապէս աւար եղաւ Հռովմայեցւոց:

ՄՈՒՄԻԱՅՔ ՌԱՄՍԷՍ ԲԻ ԵՒ ՌԱՄՍԷՍ ԳԻ

Պ. Մասփէրօ՝ ընդհանուր առաջնորդ Եգիպտոսի հետազոտութեանց, առ Աւկադեմեայն կ'ուղղէ զտեղեկագիր պեղման երեք մուսիայից, զորս գտան ուրիշ բազմաթիւ մուսիայից հետ ծածուկ խորշի մը մէջ՝ 'ի Տէյր-Էլ-Պահարի, ուր փոխադրեր են իրենց նախնական գերեզմաններէն հանելով, անտարակոյս 'ի թշնամեաց ազատելու համար: Պ. Մասփէրօյի առաջնորդութեամբ հանեցին զանոնք յունիսի 1ին, ներկայութեամբ Խտիւին, Տէր Տրումման վէլքի և Նուպար փաշայի:

Երբ մերկացուցին գերեզք բոլորովին այլ և այլ կարգ պատաններէ և կտաւներէ, այս կազմածոյն վրայ գտնուած նշանագրերէն իմացան՝ որ 5223 թուոյն տակ դասակարգեալ մուսիայն՝ Մեծին Սեսոստրի կամ Ռամսէս Բին էր: Հանդիսաւոր վայրկեան մ'եղաւ այս՝ ներկայ գտնուողաց, և իրենց զգացած սրբատաճութիւնը և յուզումը՝ արձագանգ ունեցաւ Արձանագրութեանց-ակադեմիային մէջ, երբ Պ. Վալլօն՝ միշտ ընթերցող քարտուղարն, ընկերացը ներկայացուց հռչականուն աշխարհակալին՝ ապականացու Նիսարաց պատկերները:

Այս վերկենցաղումն 'ի գերեզմանէ յետ 40 դարուց, այս երևումն՝ որ զանցեալ կը միացնէ ներկային հետ, և պատմական ճշմարտութիւնը յօշափելի

կ'ընէ մեզ, որ դարուց յաջորդութեամբ տկարացեր և գրեթէ ջնջուեր էր, այս ամէնն 'ի միասին՝ մեծահանգէս և վսեմ կ'ընէին զտեսարանը:

Թէպէտ հիւսուածոյից չորանալով այլալուծիւններ կրած է, բայց մուսիային կանգուն դիրքն, իրանը՝ որ մերկ է 'ի պատանաց, որ զմարմինն մասամբ մը գեռ ևս կը ծածկեն, ձեռքերը կուրծքին վրայ հանգչեցուցած, գլուխը ուղիղ և վերահայեաց, գիմակը զօրաւոր և ծանր, ազդու երևոյթ մը կը պատճառեն: Գլուխն երկայն է, բայց փոքր, մաղերն այտերուն վրայ խիստ լիւ, իսկ ծոծրակին վրայ խիտ, ճերմակ՝ բայց թաղման համար եղած պատրաստութիւնները դեղնացուցեր են: Ճակատը նեղ, ցած, արձուունդն, այսք խուռուար, այտուկն (pommette) զուրս ցցուած, կզակն զօրաւոր, բերանն լայն առանց ատամանց, ծամելիքն ամուր: Այս ծերունի դէմքն, թեթև մը դադանային երևութիւն, միահեծան իշխողի դէմք կը ցուցնէ: Կուրծքն լայն, ձեռքերն բարակ և դեռ ևս կարմրացեալ հիւնային՝ զոր թագաւորին վերջին դիւզարդիկ հանդերձանաց համար գործածեր էին:

Ուրիշ անանուն մուսիայ մ'ալ՝ որ Ռամսէս Բ չիրմին մէջ գտնուեցաւ, ապականեցաւ երբ ուղեցին պատանքը վրայէն հանել: Բայց այսու հանդերձ կա-

րող եղանք ստուգել ընդդէմ ոմանց՝ որ այս մումիայն Նօփրիտարի թաղու հեղին չէ, Ահմէս Ա. թագաւորին կնոջ՝ 18 երորդ հարստութենէն . հաւաստեցինք թէ այն՝ սպիտակացեղ ծաղկահասակ կնոջ մը նշխարն է , հաւանօրէն Ռամսէս Բ՝ բազմաթիւ կանանց կամ դստերաց կամ քերց մին :

Իսկ 5229 թուոյն տակ դասակարգեալն՝ Ռամսէս Գին մումիայն է : Ռամսէս Բ՝ նման լաւ պահուած չէ . երեսը ձիւթոյ զանգուածին մէջ անյայտ եղեր էր , ճակատը լաւ ևս համեմատական է , այտուկըն նուազ դուրս ցցուած , բն-

րանն խիստ լայն , շրթունքն նուրբ , աւտամունքն սպիտակ և անարատ : Կերպարանքն թերեւս Ռամսէս Բին աւելի նրբին և հանճարեղ անձի ցոյց կուտայ , բայց նուազ կտրով կ'երեցնէ :

Հօր և որդւոյ դժադրութեան մէջ նոյն տարբերութիւն և նմանութիւն կան , զորս իրենց թագաւորութեան պատմութիւնն մեզ կ'ընծայէ :

Այս երկու արքայական մումիայք քանի մը փոքրիկ նորոգութիւններ պիտի ընդունին , որպէս զի հնար լինի ապակւոյ մէջ՝ Պուլաքի թանգարանը դնել , այցելուաց տեսութեան համար :

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ԹՈՒԿԻԴՈՒՆԱՅ ՈՐԴՒՈՅ ՈԼՈՐԵԱՅ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՊԵՂՊՈՆԵՍԱԿԱՆ ՄԱՐՏԻՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Որոց միանգամ իմաստուն լինել ցանկացան՝ առ իմաստունս դեգերել ոսացաւ . մինչ զի և առաօտ անգամ առնել առ դուրս նոցա : Եւ զի ընաւորեալ է մարդ՝ քան առ ծանօթսն և մօտաւորս՝ առ անծանօթս և հեռաւորս յօժարել ընթանալ , թեթեւ համարելով զխոյ և զխուրթ և զերկարութիւն ճանապարհի , և բազում անգամ քան առ ժամանակակիցս իւր՝ առ վաղեմիս , առ որս բազմամեայ ժամանակաւ կացին երբեմն իմաստունք՝ ցանկանալով իբրեւ ընդ կենդանիս տեսաւորել ընդ նոսա , ընդ գրեանն նոցա անցանել և յիմաստակիր ասացուածս նոցին պարապել : Այս խոյ չեթող ինձ արհամարհել , կամ ամօթ համարել ՚ի կեթանոսականս թարթափել մատեանս , զորս և գերազանցեալն ՚ի սրբոց Հարց յարգել զիտացին . և յօժարեալ եկի ՚ի թարգմանութիւն Պատմութեան Պելոպոնեսականին թուկիդիդեայ , առ զիտունս Եւրոպայ մեծահռչակ մատենագրի : Եւ զի ամենայն գրոց վախճան է և նպատակ , իցէ և սորայս զլիաւոր կէտ նպատակի՝ հասարակաց մարդկայնոց կրից և ցանկութեանց տալ պատկեր ճշգրիտ . և իբրեւ ՚ի հանդիսի անցուցանել զբաղաւազէտ որերոյն նրբահանճար խորհուրդս և զօրէնս իմն տիրապետ վարչութեան , որով և պերճախօսից տալ ասպարէզ պարզելոյ ատենաբանութեամբ զկամս մտաց իւրեանց առաջի ամբօխին :

Ոչ միայն բովանդակութիւն բազմամեայ զիպաց պատմութեան մատենագրիս տայ զասայելոցս հաւաստիս , այլ և յառաջաբն տեսութիւնս զանձնէ նորա , զկենսաց և զառաջիկայ վաստակոց աւանդէ պիլուլի վկայութիւն հաստատուն :